

INSTITUTIONEN FÖR LITTERATUR,
IDÉHISTORIA OCH RELIGION

”Var fruktsamma och föröka er...”
- men hur?

Assisterad befruktning i judisk och katolsk bibeltolkning och teologi

”Be fruitful and multiply...”
- but how?

**Assisted Reproductive Technology in Jewish and Catholic Biblical Interpretation and
Theology**

Nina Gunnarsdotter Konnebäck

Termin: V 2019

Kurs: RT1400 Religionsvetenskap och teologi, examensarbete 15 hp.

Nivå: Kandidat

Handledare: Andreas Nordlander

Abstract

This study is an investigation of the arguments and the discussion concerning Assisted Reproductive Technology (ART) and its relation to doctrines in the Jewish and Catholic faith traditions. In the creation story of the Bible, God commands humans to be fruitful and multiply and in the light of this story, this essay examines the approaches towards ART from the two different perspectives of faith: How are human beings meant to, or allowed to, procreate.

The essay aims to analyze the position towards ART of the two religious traditions by presenting the arguments and scriptural interpretation behind their respective positions. The material investigated is therefore limited in time, starting from the year of the first birth of a baby born as a result of *Fertilization in Vitro*, 1978. While the Jewish approach towards ART is almost entirely positive, even in orthodox Judaism, the Catholic response to medical assistance for having a child is entirely negative in accordance with their understanding of faith. Both religions refer to important dimensions of the creation story as main arguments for their positions and this essay is presenting them, as well as arguments concerning when the life of a person begins and their approach to medical techniques that ART provides.

In addition to the above, the essay demonstrates a very different emphasis on the creation story in the respective traditions, where in Judaism Gen. 1:28 is the main text – to be fruitful and procreate. As for the Catholic view, the same word is important but what is lit even more central is Gen. 2:24, when a man and a woman unite and become one flesh – marriage.

Key words: Assisted Reproductive Technology, IVF, Judaism, Catholicism, the Story of Creation

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte.....	1
1.2 Frågeställningar.....	1
1.3 Metod.....	1
1.4 Avgränsning, tidigare forskning.....	2
1.5 Material.....	3
2. Bakgrund och centrala begrepp	4
2.1 Medicinsk kontext.....	4
2.1.1. Assisted Reproductive Technology	5
2.1.2. Insemination.....	5
2.1.3. In Vitro Fertilization, IVF	5
2.1.4. Zygot och blastocyst, embryonal utveckling.....	6
2.2 Religiös kontext.....	6
2.2.1. Judisk	7
2.2.2. Katolsk	8
2.2.3. Problematisering rörande auktoritetsstrukturer	9
2.2.4. Användandet av ”judisk” respektive ”katolsk”	9
3. Analys.....	9
3.1 Den judiska diskussionen och dess förhållningssätt till ART.....	10
3.1.1 Bibelord.....	10
3.1.2 Förhållningssätt till liv. När börjar livet och hur får liv bli till?	12
3.1.3 Förhållningssätt till reproduktiva medicinska tekniker.....	14
3.2 Den katolska diskussionen och dess förhållningssätt till ART	15
3.2.1 Bibelord.....	15
3.2.2 Förhållningssätt till liv. När börjar livet och hur får liv bli till?	17
3.2.3 Förhållningssätt till reproduktiva medicinska tekniker.....	18
4. Jämförande diskussion av analys.....	19
4.1. Enhet och pluralitet.....	19
4.2. Bibelord.....	20
4.3. Livets tillblivelse	21
4.4. Lägga jorden under sig.....	21
4.5. Bevarande.....	22
4.6. Inre spänningar.....	22
5. Slutsats.....	24
6. Avslutande reflektioner samt uppslag för framtida forskning	26
Källförteckning	28

1. Inledning

För dem som bekänner sig till en tro där Första Mosebok ingår i samlingen av heliga skrifter finns en tydlig uppmaning från Gud till människa att vara fruktsam och föröka sig.¹ Med tiden har människan genom vetenskapen mer och mer förstått det mysterium som är kroppen och mot slutet av 1970-talet skedde världens första artificiella fortplantning av en människa. I och med detta banbrytande resultat väcktes frågor kring just människan och fortplantningen. De väcktes på flera områden; filosofiskt, ekonomiskt, politiskt, etiskt och inte minst medicinskt. Runtom i världen idag ser vi barn komma till utanför en traditionell heterosexuell samlagsakt. Idag är 10-15% av alla par ofrivilligt barnlösa,² där två tredjedelar är behjälpta av assisterad befruktning. Ur en religiös synpunkt blev den nya medicinska reproduktionstekniken föremål för frågan *hur* vi skall föröka oss. Den här uppsatsen vill redogöra för hur två trosinriktningar som ser Första Mosebok som del av sin heliga skrift har närmat sig ämnet; den judiska och den katolska. Hur går deras argumentation och vad mynnar den ut i? *Hur* får vi vara fruktsamma och föröka oss?

1.1 Syfte

Syftet med denna studie är att analysera, jämföra och diskutera hur assisterad befruktning behandlas ur ett katolskt respektive judiskt perspektiv i förhållande till respektive troslära.

1.2 Frågeställningar

- Hur ser sambandet ut mellan synen på assisterad befruktning och tolkningen av den bibliska skapelseberättelsen i de diskussioner som förs inom de olika trosinriktningarna?
- Vilka teologiska och etiska argument används för att motivera inställningen till ART inom katolsk och judisk tro?

1.3 Metod

Metoden består i att systematiskt gå igenom materialet utifrån de inledande frågeställningarna och däri finna respektive trosläras resonemang rörande ART, med ett särskilt intresse för bibelhermeneutik och teologisk argumentation. Med det menas att jag kommer att redogöra för de argument som de båda traditionerna använder för att motivera sin hållning i frågan om ART.

---

¹ Se 1 Mos 1:28.

² Karolinska Institutet. Fakta om ofrivillig barnlöshet. <https://ki.se/forskning/fakta-om-ofrivillig-barnloshet> läst 190408.

Argumenten är både av bibelhermeneutisk och teologisk-etisk karaktär och fokus för analys och återgivande av argument ligger på ett idéplan snarare än ett historiskt, socialt, politiskt eller personligt plan, vilka även de är områden som kan påverka olika ställningstaganden i förhållande till ART. I detta har jag vägletts av Carl-Henric Grenholm och det han kallar *inhållslig idéanalys*,³ vilken ligger nära de arbetsmetoder som ofta används inom systematisk teologi och filosofi. Jag fortsätter sedan att tillämpa den innehållsliga idéanalysen i en jämförande diskussion såsom Mikael Stenmark redogör för då han beskriver hur forskaren inträder som ett slags debattdeltagare för att utveckla och föra argumenten gentemot dess ståndpunkter.⁴ Inte minst blir detta angreppssätt tydligt i diskussionen under rubriken ”inre spänningar” där jag ställer befintliga argument mot varandra, men även problematiserar dem genom att själv gå in i diskussionen.

1.4 Avgränsning, tidigare forskning

Det finns av förklarliga skäl en rik forskning inom medicinområdet rörande assisterad befruktning och medicinska tekniker och den forskningen utvecklas hela tiden.

Angående assisterad befruktning och Israel som stat finns forskning på ämnet bedrivna av Daphna Birenbaum Carmeli ur en antropologisk och socialmedicinsk vinkel. I hennes forskning berörs ofrånkomligen den religiösa aspekten av Israels kultur när det kommer till reproduktion men tyngdpunkten ligger på den samhällseliga civilpolitiska aspekten. Birenbaum Carmeli är professor vid universitetet i Haifa men har också varit verksam vid Hebrew University of Jerusalem. Den judiska lagen och ART framkommer i Benjamin J. Samuels avhandling *How Advances in Science change Jewish Law and Ethics: Assisted Reproductive Technologies and the Redefinition of Parenthood* från 2017. Där tittar Samuels på hur utvecklingen av ART påverkat hur den judiska lagen skall tolkas och behandlar bland annat de medicinska tekniker som jag kommer att beröra i denna uppsats. Det finns även en större mängd vetenskapliga artiklar som tar upp judisk lag, tro och assisterad befruktning efter att tekniken började användas och det är i huvudsak dessa som uppsatsen behandlar.

Gällande forskning på det katolska området står det mest vetenskapliga artiklar att finna och inte sällan behandlar dessa artiklar inte enbart det katolska perspektivet. Ofta ställs det

---

³Grenholm, Carl-Henric. *Metoder för teologer : En handledning för religionsvetenskapligt studium*. Lund: Studentlitteratur, 1981. s. 43 – 44.

⁴Stenmark, Mikael, Johannesson, Karin, Jonbäck Francis, och Zackariasson Ulf. *Filosofiska metoder i praktiken*. (Uppsala: Studies in Philosophy of Religion. 2018.). s. 17 – 18.

katolska religiösa perspektivet i jämförelse med ett antropologiskt, etnografiskt eller annat religiöst perspektiv så som Stéphane Bauzon, docent vid ekonomiska fakulteten på University of Rome Tor Vergata gör.⁵ Han belyser i sin artikel de utmaningar katolska kyrkan ställs inför ur hans perspektiv. Flera av artiklarna är också författade av teologer som innehar det perspektiv som *Donum Vitae* och *Dignitas Personae* framför och därför används således de av katolska kyrkan utgivna skrivelserna i uppsatsen snarare än artiklarna som framför dess ståndpunkter.

1.5 Material

Jag har valt att ta födelsen av Louise Brown som tidsmässig avgränsning för valet av material.⁶ Detta för att, som kan läsas nedan, hon var det första barnet som tillkommit genom provrörsbefruktning. Det var efter hennes födelse 1978 som ART blev en världsnyhet och likaså en konkret möjlighet för infertila par att lösa sin barnlöshet inte enkom genom adoption utan nu även genom biologisk fortplantning. I kölvattnet av detta medicinska genombrott har olika slags litteratur producerats inom de båda trosinriktningarna.

Vad rör den judiska diskussionen återfinns den i huvudsak hos rabbiner specialiserade på området. Hur dessa argumenterar finns att läsa i egenförfattade böcker men även en relativt stor mängd vetenskapliga artiklar. I uppsatsen refereras till bland andra Rabbi Bleich, Rabbi Broyde och Rabbi Cherlow, tre ortodoxa rabbiner som oberoende av varandra behandlat frågan om ART. Broyde och Bleich är båda verksamma som universitetslärare och rabbiner i USA medan Cherlow verkar som rabbin i Israel. I uppsatsen refereras till *Jewish Bioethics* där Bleich är medförfattare men också till *Marriage, Sex and Family in Judaism* till vilken Broyde är redaktör. Rabbi Cherlows refereras till i hans egna uttalanden i specifika frågor. I huvudsak har jag använt mig av vetenskapliga artiklar när det kommer till det judiska förhållningssättet till ART, men även annan skriven litteratur, såsom Benjamin J. Samuels avhandling om utveckling inom ART-forskning och den judiska lagen och ovan nämnda böcker.

Ungefär tio år efter Louise Browns födelse, kom katolska kyrkans svar på hur den ställde sig till ART i form av *Donum Vitae*.⁷ *Donum Vitae* är utgiven som en instruktion innehållande kyrkans svar på frågan om ART och är menad att ge en etisk vägledning på katolsk grund.⁸ Vartefter vetenskapen förfinats och utvecklats, ansåg kyrkan att *Donum Vitae* inte täckte

---

⁵ University of Rome Tor Vergata. Facolta di Economia. <https://economia.uniroma2.it/faculty/93/bauzon-stephane>. Läst 190507.

⁶ Med undantag för Casti Connubii som skrevs 1930 av påve Pius XI. Se detta under 3.2.1.

⁷ Kongregationen för tros läran, *Donum Vitae : Instruktion om respekten för det mänskliga livet från dess allra första början och om den mänskliga fortplantningens värdighet*. Övers. Ekström, Per Paul. Respekts skriftserie, 2. (Stockholm: Respekt i samarbete med Veritas, 2004.).

⁸ Kongregationen för tros läran, *Donum Vitae*. s. 5.

området av ART och *Dignitas Personae*⁹ gavs ut 2008. Ur dessa två skrifter står således att läsa hur katolska kyrkan officiellt förhåller sig till ART men även på det katolska området finns vetenskapliga artiklar som behandlar ämnet, där ett urval finns med i uppsatsen, om än färre än på den judiska sidan. Jag har valt att utgå till stor del från de auktoritativa skrivelser som utkommit från Vatikanen. Därför berörs i uppsatsen exempelvis inte enskilda katolska teologers syn på ART, ej heller praktiserande katolikers olika ställningstaganden. Jag är därför väl medveten om att en vidare bild av hur ART tillämpas bland katolska par skulle kunna framställas, men eftersom det skulle innebära en annan typ av efterforskning har jag låtit det perspektivet få vila.

Vi kan således se att materialunderlaget skiljer sig vad gäller de båda sidorna där den judiska sidan bjuder ett mer pluralistiskt underlag och den katolska ett mer enhetligt. Detta kan möjligen färga analysen.

I materialet finns även vetenskaplig litteratur som används för att förklara den medicinska delen rörande ART-processen.

2. Bakgrund och centrala begrepp

2.1 Medicinsk kontext

Den 25 juli 1978 föddes Louise Brown i Storbritannien. Hon var frukten av gynekologen P. C. Steptoes första lyckade fertilisering *in vitro*.¹⁰ Till följd av blockerade äggledare hos Lesley Brown hade hon och hennes make erfårit nio år av infertilitet som nu upphävdes med hjälp av den nya biomedicinska tekniken. Inom loppet av några år föddes ”test-tube babies” runtom i världen där Frankrike, Australien och USA var några av de första länderna att följa det engelska exemplet.¹¹ Att kunna föröka sig utan att det för den skull innebar att ett samlag ägde rum, öppnade upp för en alternativ väg att kunna producera avkomma och gav en möjlighet för infertila heterosexuella par att bli biologiska föräldrar, men möjliggjorde likafullt barnalstrande för dem utanför nämnda parkonstellation.¹² Med den nya tekniken kom således också debatten

---

⁹ Kongregationen för tros läran, *Dignitas Personae : Instruktion om vissa bioetiska frågor*. Övers. Medebys Translation och D’Arcy, H. (Stockholm. Respekt och Veritas förlag, 2008.).

¹⁰ MA Kamel, Remah. "Assisted Reproductive Technology after the Birth of Louise Brown." *Gynecology & Obstetrics* 03, no. 03 (2013). s. 96.

¹¹ MA Kamel, "Assisted Reproductive Technology after the Birth of Louise Brown. s. 97.

¹² Steinbock, Bonnie. "Assisted Reproductive Technology." In *Life Before Birth*, Life Before Birth, Chapter 005. (Oxford University Press, 2011.) s. 3.

rörande dess etiska, ekonomiska och sociala implikationer.¹³ Debatten fördes inom medicin och filosofi såväl som inom politik och religion där det senaste kommer att bli föremål för denna uppsats. För att kunna tillgodogöra sig innehållet i uppsatsen krävs en kortare redogörelse av de medicinska begreppen rörande den biomedicinska tekniken.

2.1.1. Assisted Reproductive Technology

Assisterad befruktning (*eng.* Assisted Reproductive Technology, ART) kan genomföras på flera olika sätt. Aktuella tekniker för denna studie är *insemination* och *In Vitro Fertilization*, IVF. Vid assisterad befruktning tar man hjälp av medicinska tekniker för att uppnå graviditet. Genomgående kommer det i uppsatsen refereras till assisterad befruktning som ART och om förtydligande krävs av vilken teknik som menas, kommer den anges som IVF eller insemination.

2.1.2. Insemination

En insemination innebär att kvinnan injiceras med spermier direkt in i livmodern.¹⁴ Detta görs av en läkare som via en kateter för upp spermier i kvinnans livmoder då kvinnan har ägglossning.¹⁵ Inför en insemination där kvinnan är fullt frisk och har en regelbunden menstruationscykel krävs ingen medicinering, utan ingreppet är där assistansen behövs. Insemination utförs då spermierna behöver hjälp att placeras direkt i livmodern och på så vis slippa etappen från slida till livmoder,¹⁶ eller då samlag inte kan genomföras. Oftast används insemination då spermierna av någon anledning är det som gör att graviditet inte uppstår spontant. Medicinering inför insemination kan i vissa fall behövas, till exempel om kvinnans ägg behöver hormonell hjälp för att uppnå full mognad.

2.1.3. In Vitro Fertilization, IVF

Befruktning utanför kroppen sker via IVF där kvinnans ägg och mannens spermier, könscellerna, sammanförs i ett provrör.¹⁷ En IVF-process skiljer sig från inseminationsprocessen på så vis att den alltid innebär en hormonstimulering av kvinnan.

---

¹³ Birenbaum-Carmeli, Daphna, Yoram S Carmeli, and Rina Cohen. "Our First "IVF Baby": Israel and Canada's Press Coverage of Procreative Technology." *International Journal of Sociology and Social Policy* 20, no. 7 (2000). s. 1.

¹⁴ Socialstyrelsen, assisterad befruktning.

<https://www.socialstyrelsen.se/barnochfamilj/kvinnorshalsaochgraviditet/assisteradbefruktning> läst 190219

¹⁵ Carl von Linnékliniken. Insemination. <http://www.linne.se/insemination?lang=sv> läst 190401.

¹⁶ Steinbock, "Assisted Reproductive Technology." s. 5.

¹⁷ Socialstyrelsen, assisterad befruktning.

<https://www.socialstyrelsen.se/barnochfamilj/kvinnorshalsaochgraviditet/assisteradbefruktning> läst 190219

Vanligtvis lossar ett ägg från en kvinna varje tillfälle hon har ägglossning, det vill säga ett tillfälle vid varje menstruationscykel. Vid en stimulerad cykel inför ett IVF-försök stimuleras kvinnan hormonellt för att producera fler än ett ägg. Detta för att äggen skall plockas ut eftersom befruktningen i sig kommer att ske *in vitro* (lat. ”i glas”). Varför det i en IVF-process stimuleras fram fler ägg än ett är för att öka chanserna att uppnå graviditet, eftersom alla ägg inte håller samma kvalitet och några av naturen inte utvecklas vidare.¹⁸ Äggen hämtas ut då de uppnått önskad mognad och detta sker genom att läkaren punkterar ena slidväggen och suger ut äggen genom en nål, från äggstocken.¹⁹ Kvinnan är då bedövd men ingreppet kan vara kännbart. Då äggen tagits ut, sammanförs de med spermier i ett provrör och befruktning kan ske. Det är vanligast att använda IVF om det rör heterosexuella par, eftersom problemet då brukar handla om skadade äggledare hos kvinnan eller problem med äggproduktion. Likaså kan problematiken ligga hos mannen då spermier kan vara av låg kvalitet och kräver hjälp att sammanföras med kvinnans ägg.²⁰ Det finns sedan ytterligare förfinade tekniker för att underlätta befruktning, såsom ICSI,²¹ där spermier med hjälp av en nål förs in i ägget vid en IVF och man således hjälper könscellerna ytterligare fram till befruktning.

2.1.4. Zygot och blastocyst, embryonal utveckling

I texten kommer embryots olika stadier beröras. När mannens och kvinnans könsceller sammanförs vid befruktningen bildas en *zygot*. När celledelning sker av zygoten bildas efter några dagar nästa embryonala stadium och en *blastocyst* uppstår. Det är blastocysten som sedan fäster i livmoderns slemhinna där embryot börjar växa.²² En zygote är således sammanblandningen av ägg och spermie innan celledelning börjat.

Blastocyststadium brukar vara att föredra vid införandet av embryot vid IVF, eftersom embryot då överlevt en kritisk del i utvecklingsfasen.²³

2.2 Religiös kontext

För att förstå hur de utövande troende förhåller sig till sina respektive troskrörelser krävs en förståelse för dess auktoriteter. När människan ställs inför nya faktum och företeelser måste

---

¹⁸ Carl von Linnékliniken, IVF. <http://www.linne.se/ivf/> läst 190401.

¹⁹ Steinbock, "Assisted Reproductive Technology." s. 6.

²⁰ Steinbock, "Assisted Reproductive Technology." s. 5.

²¹ Socialstyrelsen, assisterad befruktning.

<https://www.socialstyrelsen.se/barnochfamilj/kvinnorshalsaochgraviditet/assisteradbefruktning> läst 190219

²² Martin, Elizabeth. *Concise Medical Dictionary*, Oxford University Press, 2015.

<http://www.oxfordreference.com.ezproxy.ub.gu.se/view/10.1093/acref/9780199687817.001.0001/acref-9780199687817-e-1143>. Läst 190402.

²³ Steinbock, "Assisted Reproductive Technology." s. 6.

hon förhålla sig till dessa på flera olika plan och i både judisk och katolsk tro finns en auktoritet till vilken de troende kan eller förväntas vända sig. För att vidare kunna förstå hur frågor behandlas inom de respektive inriktningarna, i detta fallet ART, ges här en kort redovisning av auktoriteter och tillvägagångssätt.

2.2.1. Judisk

För judar är den skriftliga lagen, Torah, Guds lag till människorna.²⁴ Med den skriftliga lagen kom även den muntliga lagen, en muntlig Torah som uppenbarades för Mose samtidigt med den skriftliga på Sinai berg.²⁵ Karin Hedner Zetterholm beskriver det som att tolkandet av lagen i judisk tradition ses som självklart och av Gud givet, ända från antik judendom fram till vår tid.²⁶ Rätten till att tolka Torah gavs av Gud till människan i och med att Mose emottog lagen menar rabbinerna och således finns en rabbinsk tolkningstradition insprängd i judendomen från Mose fram till idag.²⁷ Varje generation rabbiner tar alltså vid i tolkningens tradition samtidigt som de själva adderar lite av sin egen undervisning, som i sin tur förs vidare i generation framåt och detta medför både ett bevarande av traditioner, men också en ständig förändring.²⁸ Den traditionen kommer också att vara synlig i denna undersökning eftersom frågan om assisterad befruktning behandlas inom *halakha*, den muntliga lagen som sedan tecknades ned, baserad på skriften och all den tolkning som gjorts av rabbiner genom tiderna.²⁹

I Israel är rättssystemet utformat så att de lagar som rör familjen och mer personliga angelägenheter behandlas i rabbinska domstolar.³⁰ Det finns 12 regionala rabbinska domstolar i Israel och en chefsdomstol i Jerusalem som de övriga lyder under.³¹ Domstolarna besitts i regel av rabbiner från den ortodoxa falangen och chefsrabbinerna i Jerusalem är ortodoxa.³² Man har således vad som kallas civilrätt respektive judisk lag, där den judiska lagen formuleras i de rabbinska domstolarna, och överlag försöker man stifta civila lagar som inte motsäger de judiska lagarna.³³ För att sätta det i uppsatsens sammanhang blir alltså följden att israelisk civil

---

²⁴ Hirsh, Anthony V. "Infertility in Jewish Couples, Biblical and Rabbinic Law." *Human Fertility* 1, no. 1 (1998). s. 14.

²⁵ Hedner Zetterholm, Karin. "Kontinuitet och förändring i judendomen: Den muntliga Torahs roll." *Svensk Exegetisk Årsbok* 71 (2006). s. 210.

²⁶ Hedner Zetterholm, Karin. *Inte i himlen! : Text, tradition och tillämpning i judisk tradition*. (Stockholm: Arcus förlag. 2008), s. 17.

²⁷ Hedner Zetterholm, *Inte I Himlen!* s. 17.

²⁸ Hedner Zetterholm, *Inte I Himlen!* s. 35.

²⁹ Wahrman, Miryam. "Fruit of the Womb: Artificial Reproductive Technologies & Jewish Law." *The Journal of Gender, Race, and Justice* 9, no. 1 (2005). s. 110.

³⁰ Schenker, Joseph. "Legal Aspects of ART Practice in Israel." *Journal of Assisted Reproduction and Genetics* 20, no. 7 (2003). s. 251.

³¹ The Israeli Government website. The Rabbinical Courts. https://www.gov.il/en/Departments/the_rabbinical_courts. Senast uppdaterad 181220. Läst 190221.

³² Hirsh, "Infertility in Jewish Couples, Biblical and Rabbinic Law." s. 16.

³³ Westreich, Avshalom. "Assisted Reproduction in Israel: Law, Religion and Culture." *Brill Research Perspectives in Family Law in a Global Society* 1, no. 2 (2016). s. 43.

lag tar hänsyn till det religiösa påbudet att föröka sig.³⁴ Både judisk religion och tradition samt ny vetenskap påverkar den juridiska analysen i utfallet av den judiska lagen. Man för således alltid en diskussion där axiologin samsas med epistemologin.³⁵ Den civila lagen är alltså lagstiftande för landets medborgare emedan judisk lag förväntas efterföljas av de troende. Dock tas det en stor hänsyn till den judiska lagen från civilt håll när lagarna för landet behandlas.

2.2.2. Katolsk

Auktoritet för katoliker i detta fallet är Kongregationen för tros läran som författat *Donum Vitae* 1987 och senare *Dignitas Personae* 2008 där frågan om ART behandlas. *Donum Vitae* behandlar, såsom underrubriken lyder, respekten för det mänskliga livet och den mänskliga fortplantningens värdighet. *Dignitas Personae* behandlar samma fråga, men ansågs behöva författas på grund av att vetenskapen utvecklats sedan 1987 och således behövde ytterligare en skrivelse. De båda behandlar alltså uppsatsens område.

Kongregationen för tros läran är satt direkt under påven för att uttolka tros läran och vad i den som är rätt tro och handlande, i synnerhet frågor rörande samhälls- och vetenskapens utveckling.³⁶ Kongregationen har en historia som sträcker sig bak till 1500-talet men finns i sin nuvarande form sedan 1967. Kongregationen har från sin begynnelse haft som uppgift att utlägga kyrkans lära rörande tro och moral och detta uppdrag står fast.³⁷ Kongregationen för tros läran ger sedan ut skrivelser såsom *Donum Vitae* för den världsvida katolska kyrkan att läsa. Förberedande underlag för Kongregationen för tros läran ges i detta fall av Påvliga akademien för livet, instiftad av Johannes Paulus II, 1994. Akademien har som uppgift att försvara det mänskliga livet, inte bara när det kommer till ART men även vid palliativ vård, abort eller eutanasi och består av experter på området både från teologisk och vetenskaplig akademi.³⁸ Vad denna påvliga akademi kommer fram till genom att grundligt diskutera den fråga den tilldelas, ligger sedan till grund för katolska kyrkans beslut i frågan.³⁹

---

³⁴Westreich, "Assisted Reproduction in Israel: Law, Religion and Culture." s. 50.

³⁵ Samuels, Benjamin J. How Advances in Science Change Jewish Law and Ethics: Assisted Reproductive Technologies and the Redefinition of Parenthood (M.A., B.A., avhandling, Boston University, 2017). s. 27.

³⁶ Bauzon, Stéphane. "Catholic Reflections for an Updated Donum Vitae Instruction : A New Catholic Challenge in a Post-Christian Europe." *Christian Bioethics* 14, no. 1 (2008). s. 43.

³⁷ Vatikanen. Congregation for the Doctrine of the Faith. History and Organization.

http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/storia/documents/rc_con_cfaith_storia_20150319_promuovere-custodire-fede_en.html#ORIGIN_AND_DEVELOPMENT_OF_THE_HOLY_OFFICE läst 190408.

³⁸ Pontifical Academy for Life <http://www.academyforlife.va/content/pav/en/the-academics/ordinary.html> läst 190219.

³⁹ Respekt. Katolsk rörelse för livet. Påvliga livsakademien får utökade uppgifter.

<https://respektlivet.nu/nyhetsarkiv/nyheter/2016/pavliga-livsakademien-far-utokade-uppgifter> läst 190408.

2.2.3. Problematisering rörande auktoritetsstrukturer

En skillnad mellan judisk och katolsk auktoritet vid bearbetning av uppsatsens material är att när det i litteraturen refereras till rabbinska domstolar, inte refereras med tydlighet till en särskild rabbinsk domstol såsom de katolska skrivelserna refererar till sina auktoriteter. Då den katolska kyrkan redogör för ställningstaganden i förhållande till sin troslära härleds dessa allt som oftast till Kongregationen för trosläran, Påvliga akademien för livet eller påvens egna uttalanden. Vid jämförande med de judiska referenserna är de judiska mer ospecifika och härleder ofta till ”rabbinsk utläggning”, ”judisk lag” eller ”i enlighet med halakha”. Det behöver alltså inte komma från den rabbinska chefsdomstolen i Israel såsom de katolska riktlinjerna stammar från dokument och skrivelser utgivna av Vatikanen med auktoritet från påven. Av materialet att döma går det judiska paret själva till sin rabbin då de har frågor rörande barnaalstring och *halakha*.⁴⁰

2.2.4. Användandet av ”judisk” respektive ”katolsk”

I uppsatsen benämner jag de olika trosinriktningarna oftast som ”judisk” eller ”katolsk”. Här vill jag poängtera att det inom de båda fälten finns olika sätt att närmare beskriva och precisera vilken del av trosinriktningen jag för tillfället behandlar. Med det menar jag att det inom judendomen finns olika inriktningar och judiska grupper, såsom liberal judendom, konservativ judendom och ortodox judendom och under dessa förgreningar finns sedan ytterligare benämningar. Som synes ovan behandlas uppsatsens frågor i många fall av ortodoxa rabbiner, varpå det inte sällan är den inriktningen som uppsatsen berör. Även i materialet åsyftas ofta utsagor från ortodoxa rabbiner. Ibland kan andra inriktningar förekomma, men i huvudsak är det ortodox judendom som menas.

Vad gäller den katolska benämningen skulle jag här frekvent använt ”romersk-katolsk”, av den anledningen att begreppet ”katolsk” kan åsyfta begreppet ”allmänlig”, eller för att vara tydlig med att det är utifrån påven och Vatikanen i Rom jag hämtar större delen av mitt material och därför inte uppehåller mig vid en annan del av katolska kyrkan. För enkelhetens skull skriver jag emellertid oftast katolsk, och med det menas alltså romersk-katolsk.

3. Analys

Nedan följer den diskussion som läggs fram i uppsatsens material rörande ART. För att redogöra för de olika argumenten och ståndpunkterna samt klargöra dess innebörd delas

---

⁴⁰ Hirsh, "Infertility in Jewish Couples, Biblical and Rabbinic Law." s. 15.

diskussionerna in i underrubriker där det redogörs för vägledande bibelord, förhållningssättet till liv och när det blir till samt hur de båda sidorna tar sig an reproduktiva tekniker som används inom medicinen, allt relaterat till deras bibeltolkning och teologiska förståelse.

3.1 Den judiska diskussionen och dess förhållningssätt till ART

3.1.1 Bibelord

Den judiska diskussionen om infertilitet och hur man förhåller sig till den går långt bak i den rabbiniska traditionen. Till exempel löses Abrahams och Saras barnlöshet med en tillfällig polygami.⁴¹ Att vara barnlös skildras på flera sätt i de bibliska berättelserna och rör både män och kvinnor även om kvinnorna oftast benämns som de ofruktsamma. Gud ger sitt första bud till människorna i 1 Mos 1:28 – ”Var fruktsamma och föröka er, uppfyll jorden och lägg den under er. Härska över havets fiskar och himlens fåglar och över alla djur som myllrar på jorden.”⁴² Vidare upprepas budet i 1 Mos 9:1–7 samt 35:11. Detta understryker vikten av att bli ett talrikt folk och eftersom det är den första uppmaningen till Guds skapade människa, ses det också inom judendomen som hennes första och största uppgift på jorden.⁴³ En traditionell judisk tolkning av 1 Mos 1:28 är således att människan skall kontrollera naturen, vilket gör att förhållningssättet till ART är tillåtande oavsett judisk falang,⁴⁴ samt att bibelordet i sig självt skall tolkas som att människan skall använda sig av de metoder hon kan för att uppnå avkomma.⁴⁵ I Israel är budet att föröka sig insprängt via religionen och har blivit en del av kulturen, då kvinnor enligt lag har rätt till assisterad befruktning upp till 45 års ålder och frambärandet av två barn.⁴⁶ Det är bland rabbiner och halakhister således inte en fråga om ifall ART är tillåtet i förhållande till Skriften, tvärtom hänvisar man till ART som ett uppfyllande av den. Vidare finns inget grundläggande krav i förhållande till judisk lag som säger att befruktning och förökande skall ske på naturlig väg.⁴⁷

Det som istället diskuteras som problematiskt i förhållande till Skriften är snarare de moment i ART-processen som går emot det halakhiska förbudet att spilla sin säd. Eftersom avbrutet samlag förhindrar första budet att föröka sig, har berättelsen om Onan i 1 Mos 38 varit

---

⁴¹ Broyde, Michael J. "Jewish Law and the Abandonment of Marriage." In *Modern Reproductive Technologies and Jewish Law*, Marriage, Sex, and Family in Judaism, red. Broyde, Michael J. & Ausubel, Michael. (Lanham: Rowman and Littlefield Publishers, 2005). s. 89.

⁴² Bibel 2000. 1 Mos 1:28.

⁴³ Hirsh, Anthony V. "Infertility in Jewish Couples, Biblical and Rabbinic Law." s. 14-15.

⁴⁴ Hirsh, "Infertility in Jewish Couples, Biblical and Rabbinic Law." s. 15.

⁴⁵ Wahrman, "Fruit of the Womb: Artificial Reproductive Technologies & Jewish Law." s. 110.

⁴⁶ Sperling, Daniel. "Commanding the "Be Fruitful and Multiply" Directive: Reproductive Ethics, Law, and Policy in Israel." *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics* 19, no. 3 (2010). s. 365.

⁴⁷ Sinclair, Daniel B. "Assisted Reproduction in Jewish Law." *The Fordham Urban Law Journal* 30, no. 1 (2002). s. 72.

föremål för rabbiniska diskussioner, i synnerhet i ortodoxa kretsar.⁴⁸ All form av sädesspillning utanför kvinnans livmoder bör undvikas, varpå en minoritet av rabbiner förespråkade tekniker där minst säd förstörs. Emellertid är majoriteten enig om att säd som används i en ART-process inte kan betraktas som spilld eftersom syftet är att föröka sig.⁴⁹ Det finns även åsikter om vilken metod för framtagning av spermier som mest går i linje med judisk lag och trots att Onan idkade avbrutet samlag, kan den metoden förespråkas som ejakulationsteknik framför onani eftersom onani i sig är förbjudet i de flesta fall i judisk lag.⁵⁰ En liknande diskussion uppstår kring tiden från kvinnans första menstruationsdag och sju dagar efter att den upphört i enlighet med 3 Mos 38 (*niddah*). Under denna period betraktas kvinnan enligt judisk lag som oren och samlag skall inte ske. När sju blodfria dagar passerat renar kvinnan sig och samlag uppmuntras, eftersom ägglossning närmar sig. Dock, även här är åsikten att budet att föröka sig står över andra påbud eller förbud, i detta fall renhetslagarna, och kvinnor med kort cykel får ändå ha samlag eftersom deras ägglossning kan ske så pass kort efter menstruation.⁵¹ Vilken metod som det aktuella paret skall använda sig av vid en assisterad befruktning eller hur paret skall förhålla sig till ett ingrepp under menstruationsperiod kan med fördel ändå diskuteras med en rabbin.⁵²

Ett tredje förhållande till Skriften är att inte bryta släktskapet varifrån ett judiskt barn härstammar. Att bevara det judiska släktskapet är av stor vikt och Rabbi Waldenberg hänvisade under 1990-talet till talmudiska yttranden om att Guds närvaro endast finns i dem där (linjärt) släktskap aldrig brutits.⁵³ Därför kan insemination eller IVF äventyra säkerheten för att faderns spermier placeras i moderns livmoder eftersom det krävs ingrepp från tredje part för att befruktning skall äga rum. Betoningen ligger således på att dels ha två judiska föräldrar, men även på att inte förväxla spermier från olika judiska män, för att där undgå risken för incest mellan det judiska folket.⁵⁴ För att inte äventyra detta, finns s.k. *mashgikhot*, ofta ultraortodoxa kvinnor som utbildas i ART-processen för att via monitorer kunna följa ägget och spermierna från första ingrepp till införande i livmodern hos kvinnan, alltför att försäkra släktledet hos det eventuella barnet.⁵⁵

Att häva barnlösheten är fortfarande av högsta prioritet i den rabbiniska utläggningen. I förhållande till de bibliska buden (och förbudena) handlar det i judisk kontext således om att

---

⁴⁸ Hirsh, "Infertility in Jewish Couples, Biblical and Rabbinic Law." s. 16.

⁴⁹ Sinclair, "Assisted Reproduction in Jewish Law." s. 71.

⁵⁰ Wahrman, "Fruit of the Womb: Artificial Reproductive Technologies & Jewish Law." s. 128.

⁵¹ Hirsh, "Infertility in Jewish Couples, Biblical and Rabbinic Law." s. 16.

⁵² Sinclair, "Assisted Reproduction in Jewish Law." s. 71.

⁵³ Samuels, "How Advances in Science Change Jewish Law and Ethics" s. 161.

⁵⁴ Wahrman, "Fruit of the Womb: Artificial Reproductive Technologies & Jewish Law." s. 119.

⁵⁵ Wahrman, "Fruit of the Womb: Artificial Reproductive Technologies & Jewish Law." s. 121.

diskutera sig fram till vilket av direktiven i Torah som väger tyngst, från situation till situation, varpå den rabbinska halakhiska utläggningen spelar den avgörande rollen. Av materialet att döma, kan således olika rabbiner närma sig ART med olika argument beroende på vilka påbud eller förbud som tas mest hänsyn till, men en någorlunda enig rabbinsk slutledning är att det är 1 Mos 1:28 som är det bud som står i centrum.⁵⁶

3.1.2 Förhållningssätt till liv. När börjar livet och hur får liv bli till?

Enligt rabbinska utläggningar som sträcker sig långt bak i traditionen får en dotter till en präst (hebr. *kohen*) ta del av *terumah* om hon är ogift eller har blivit änka utan barn i äktenskapet (*terumah* är en offerrit som rör prästerskapet och deras familjer).⁵⁷ Dock uppstod en problemsituation då en prästdotter kort efter äktenskapets ingående förlorade sin man och blev änka, men inte visste om hon dittills hade blivit gravid eller inte. En gravid dotter till en präst får nämligen inte deltaga i och äta *terumah*. I en utläggning av Rav Hisda⁵⁸ redogörs för att hon fram till fyrtionde dagen av en eventuell graviditet tilläts deltaga eftersom ett embryo fram till dag fyrtio betraktas som ”mere water”, endast vatten.⁵⁹ Rabbi David J. Bleich menar att enligt judisk lag kan det som är på mikroskopisk nivå inte ses med blotta ögat och betraktas således som något som inte finns. Detta ges exempel på om man jämför synen på kräldjur som inte ses som rena, *kosher*, men där mikroorganismer som finns i vattnen inte är förbjudna av den anledning att man inte ser dem.⁶⁰ Mot bakgrund av det kan således ett embryo som är ”mere water”, på mikroskopisk nivå, inte ses som ett liv. Vidare diskuteras att för att ett liv skall bli till måste ett embryo vara i sin rätta miljö, en kvinnas livmoder. Det är således livmodern som är förutsättningen för att ett befruktat ägg skall kunna utvecklas framåt och här ses en avgörande faktor kring synen på embryots status inom judisk lag. En zygot eller blastocyst som inte *sätts in* i en livmoder kan inte överleva och därför blir naturens gång i det fallet att embryot dör.⁶¹ Planteras det in i en kvinnas livmoder däremot, finns chanser till liv och embryot får därav en annan status eftersom naturens gång i det fallet blir livgivande.⁶²

Som med det mesta inom judisk rabbinsk tradition finns inte ett slutgiltigt svar på när livet börjar, men ännu ett hänvisar till 1 Mos 2:7, alltså när andningen börjar. När Gud andas in

---

⁵⁶ Birenbaum-Carmeli, Daphna. "The Politics of 'The Natural Family' in Israel: State Policy and Kinship Ideologies." *Social Science & Medicine* 69, no. 7 (2009). s. 1019.

⁵⁷ Bleich, J. David "Abortion in Halakhic Literature" *Jewish bioethics*, red. Fred Rosner och David J. Bleich (Hoboken: KTAV Publ. House, 2000). s. 163.

⁵⁸ Rav Hisda, en babylonisk rabbi 325 e.v.t., min anmärkning.

⁵⁹ Bleich, "Abortion in Halakhic Literature" *Jewish bioethics*, s. 163.

⁶⁰ Wahrman, "Fruit of the Womb: Artificial Reproductive Technologies & Jewish Law." s. 116.

⁶¹ Wahrman, "Fruit of the Womb: Artificial Reproductive Technologies & Jewish Law." s. 117.

⁶² Wahrman, "Fruit of the Womb: Artificial Reproductive Technologies & Jewish Law." s. 117.

i näsborrarna på människan som han skapat, kommer livet.⁶³ Baserat på den beskrivningen av liv, kan inte full "livs-status" tillskrivas embryo- eller fosterstadium.⁶⁴ Vidare finns hänvisningar i Talmud som diskuterar vems liv som skall räddas under en förlossning – moderns eller barnets. Detta är enligt utläggningen beroende på i vilket stadium förlossningen befinner sig. Har barnet inte kommit ned i förlossningskanalen, skall barnet styckas ut ur moderns mage lem för lem så att moderns liv kan räddas. Om större delen av barnets kropp passerat och fötts ut, betraktas barnet som ett fullvärdigt liv och bör räddas.⁶⁵

Yuwal Cherlow, en ortodox rabbin och dekan, svarar väldigt utförligt på frågan kring hur barn får bli till när det gäller en ensamstående kvinna: Om en kvinna uppnått en ålder av trettiosju år och ännu inte fått möjligheten att gifta sig trots en vilja och längtan att göra det, skall hon tillåtas assisterad befruktning för att kunna föröka sig och ge liv åt ett efterlängtat barn.⁶⁶ I första hand skall hon använda sig av en judisk donator som också vill vara med i barnets liv, men går inte det kan hon använda sig av en anonym icke-judisk donator. Att hon skall ha en icke-judisk donator i det fallet handlar om att man då undviker korsande av judars släktled,⁶⁷ det vill säga att hon genom att välja en icke-judisk donator eliminerar varje risk att barnet i fråga skulle kunna vara illegitimt.⁶⁸ Det vore illegitimt om barnet härstammade från incest eller en annan gift judisk man och för att vara säker på den saken, menar Cherlow att en icke-judisk donator är att föredra. Cherlow betonar tydligt i sitt uttalande att kvinnan måste göra allt i sin makt för att först försöka att bli gift, men om det vid denna ålder inte uppnåtts ges hon tillåtelse att trots det uppfylla önskan och målet att bära barn och bli förälder.⁶⁹

Ytterligare något som stärker den positiva inställningen till att skapa liv genom ART är att vetenskapen och läkaren har en plikt att bota om det finns möjlighet.⁷⁰ Med grund i att Rakel säger till Jakob att han skall ge henne barn, annars dör hon, förstår judendomen barnlöshet som ett allvarligt tillstånd. Att inte kunna få barn är således betraktat som en allvarlig andlig, fysisk och psykisk sjukdom och faller således in under kriteriet för läkaren att bota.⁷¹

---

⁶³ Schenker, Joseph. "The Beginning of Human Life." *Journal of Assisted Reproduction and Genetics* 25, no. 6 (2008). s. 272 – 273.

⁶⁴ Schenker, "The Beginning of Human Life." s. 273.

⁶⁵ Schenker, "The Beginning of Human Life." s. 273

⁶⁶ Cherlow, Yuval. *Single Women Who Want to Have a Baby*. Pdf. Institute for Jewish Ideas and Ideals. 2010. <https://www.jewishideas.org/node/409/pdf> s. 2. Läst 190318.

⁶⁷ Cherlow, Yuval. *Single Women Who Want to Have a Baby*. Pdf. Institute for Jewish Ideas and Ideals. 2010. <https://www.jewishideas.org/node/409/pdf> s. 3. Läst 190318.

⁶⁸ Cherlow, Yuval. *Single Women Who Want to Have a Baby*. Pdf. Institute for Jewish Ideas and Ideals. 2010. <https://www.jewishideas.org/node/409/pdf> s. 3. Läst 190401.

⁶⁹ Cherlow, Yuval. *Single Women Who Want to Have a Baby*. Pdf. Institute for Jewish Ideas and Ideals. 2010. <https://www.jewishideas.org/node/409/pdf> s. 5. Läst 190318.

⁷⁰ Samuels, "How Advances in Science Change Jewish Law and Ethics". s. 140.

⁷¹ Samuels, "How Advances in Science Change Jewish Law and Ethics". s. 141.

Som vi sett ovan är budet att vara fruktsamma och föröka sig det absolut mest avgörande i diskussionerna om hur ett liv får bli till enligt judisk lag. När ART var i sin linda började diskussionerna hos halakhister och har sedan pågått varefter teknikerna förfinats och utvecklats, så att utfallet blivit att ART är en accepterad, vedertagen teknik inom judendomen att fortplanta sig på.⁷² Det som istället diskuteras är spillandet av säd, samt försäkrandet om att bevara släktled. Den judiska diskussionen om tillåtna tekniker visar på ett ombyttigt, levande samtal kring frågan om ART om vi till exempel tittar på den ortodoxa falangen som till en början var skeptisk eller rentav negativt inställd till teknisk hjälp vid infertilitet. Med tiden har dock judisk-ortodoxa rabbiner omprövat sin inställning och nu är positivt inställda,⁷³ om än med tydliga riktlinjer kring just sädesspillning, masturbation och släktskap.

3.1.3 Förhållningssätt till reproduktiva medicinska tekniker.

Då framsteg görs inom vetenskapen utvärderas dessa moraliskt då det kommer till lagar, etik eller religion. Inom judendomen prövas således ART inom *halakha* som till sin natur fungerar som ett ställningstagande av rabbiner från fall till fall.⁷⁴ När det kommer till ART sker diskussionen ofta kring det ovan nämnda uppdraget att bota dem som kan botas men att samtidigt alltid försöka finna det svar som är närmast den gudagivna objektiva moralen som den judiska traditionen tror på, det vill säga att, bara för att människan *kan* göra saker innebär det inte alltid att de är rätt.⁷⁵

När det kommer till ART och införande av spermier i en kvinna utan samlag, finns historien inom judisk tradition som berättar om Ben Siras mor som badade i ett badkar fyllt med vatten. I samma vatten hade hennes far precis badat och i detta vatten fanns hans spermier, varpå hon blev gravid. Dock, eftersom ingen sexuell kontakt hade ägt rum sågs inte fallet som incest utan snarare som tillblivelse utan samlag och barnet kunde därför förklaras legitimt.⁷⁶ Mot bakgrund av bland annat detta i kombination med att uppfylla det första budet, finns en accepterande hållning till ART eftersom läkarkonsten hjälper till att genom tekniken uppfylla budet att vara fruktsamma, samt att barn som blivit till utanför samlaget fortfarande kan betraktas som legitima om omständigheterna gått till korrekt. Det råder därför ingen större diskussion rörande medicinteknisk hjälp för barnlösa par inom judendomen och detta ses både i civil lag såväl som utlåtanden från chefsrabbinerna i Israel.⁷⁷

---

⁷² Westreich, "Assisted Reproduction in Israel: Law, Religion and Culture." s. 53.

⁷³ Westreich, "Assisted Reproduction in Israel: Law, Religion and Culture." s. 54.

⁷⁴ Broyde, "Modern Reproductive Technologies and Jewish Law." s. 295.

⁷⁵ Broyde, "Modern Reproductive Technologies and Jewish Law." s. 296.

⁷⁶ Hirsh, "Infertility in Jewish Couples, Biblical and Rabbinic Law." s. 17.

⁷⁷ Schenker, "Legal Aspects of ART Practice in Israel." s. 251.

De problem som ART-frågan väcker är således inte av teknisk art utan rör i fler fall genealogin och judisk härkomst,⁷⁸ att barnet inte tillkommit ur en otrohet eller incest,⁷⁹ samt ovan nämnda diskussion om sädesspillan. Däremot förekommer kritiska perspektiv ur antropologisk vinkel där Daphna Birenbaum Carmeli ställer sig kritisk till att det enkom är barnaalstrande som får stå i fokus då det talas om medicin och ART. Hon lyfter därför fram den del av forskningen som indikerar att upprepade hormonbehandlingar tär på kvinnans kropp och i det långa loppet kan vara en bidragande orsak till en eventuell cancer,⁸⁰ men de argumenten tar ingen större plats i materialet. Uppsatsen kommer beröra detta antropologiska perspektiv och visa på dess teologiska linje längre fram.

3.2 Den katolska diskussionen och dess förhållningssätt till ART

3.2.1 Bibelord

När det kommer till skapelseberättelsen lyfter *Donum Vitae* 1 Mos 1:28 men nämner inte budet att vara fruktsamma och föröka sig utan tar istället fasta på att människan där ges uppdraget att ”härska över jorden”.⁸¹ Att ta sig an vetenskapen och bedriva forskning är en del i detta härskande och ses som värdefullt när detta bedrivs i ett främjande syfte för utveckling för alla,⁸² men kan likaväl missbrukas. Att missbruka uppgiften från Gud att härska över jorden menar Kongregationen för tros läran vara då målet med forskningen dikteras av människan själv och inte överensstämmer med Guds plan och vilja.⁸³ Vidare formulerar påve Johannes Paulus i *Evangelium Vitae* att makarna inom äktenskapet blir delaktiga i Guds herravälde i det att de ger livet vidare genom fortplantningen,⁸⁴ där mannen och kvinnan blir ”ett” (hänvisar till 1 Mos 2:24).⁸⁵

De katolska auktoritativa skrifterna diskuterar inte ART i förhållande till enskilda bibelord i skapelseberättelsen i samma utsträckning som de betonar den händelse i Skriften då katolsk tradition anser att äktenskapet instiftades, mellan man och kvinna i paradiset.⁸⁶ Då

---

⁷⁸ Samuels, “How Advances in Science Change Jewish Law and Ethics”. s. 180.

⁷⁹ Sinclair, "Assisted Reproduction in Jewish Law." s. 74.

⁸⁰ Birenbaum-Carmeli, “The Politics of ‘The Natural Family’ in Israel: State Policy and Kinship Ideologies”. s. 1022.

⁸¹ Kongregationen för tros läran, *Donum Vitae*. s. 12.

⁸² Kongregationen för tros läran, *Donum Vitae*. s. 12.

⁸³ Kongregationen för tros läran, *Donum Vitae*. s. 13.

⁸⁴ Johannes Paulus, *Evangelium Vitae : Johannes Paulus II:s Rundskrivelse till Biskoparna, Prästerna, Diakonerna, Ordensmedlemmarna Och Lekmännen Jämte Alla Människor Av God Vilja, Om Människolivets Okränkbara Värde*. Övers. Ann Engstrand-Silow, Per Högberg. (Stockholm: Respekts Skriftserie, 6. Veritas : Respekt, 2010). s. 59

⁸⁵ Johannes Paulus, *Evangelium Vitae*. s. 60.

⁸⁶ Pius XI, *CASTI CONNUBII – Om det kristna äktenskapet*. Övers. Göran Fält. (Stockholm: Katolska Utskottet för Äktenskap och Familj, 2016). Punkterna 11, 14 och 113.

referensen går till 1 Mos 2:24 menas i Katolska Kyrkans Katekes att makarnas liv förenas, såsom Gud menade från början.⁸⁷

I de katolska auktoritativa skrifterna läggs en stor vikt vid enheten som man och kvinna uppnår i äktenskapet, även om äktenskap som ord inte finns med i bibeltexterna de hänvisar till. Äktenskapet sammanförs med naturlagen som inspiration till makarna att frambringa nya barn⁸⁸ och att det är i äktenskapet som livet har sitt autentiska ursprung.⁸⁹ Därför upprepas inte bibelord mer än ett par gånger i *Donum Vitae* och *Dignitas Personae* men icke desto mindre hänvisas till den händelse i skriften då man och kvinna ges i uppgift att härska över jorden i 1 Mos 1:28 samt att de i äktenskapet skall leva med varandra, 1 Mos 1:27, 1 Mos 2:24. Därför är det på sin plats med en beskrivning av den katolska synen på det i paradiset instiftade äktenskapet, i ljuset av ovan nämnda bibelställen samt att i korthet beröra den naturliga lagen.

Eftersom människan ses som härskare över övrigt skapat liv i skapelsen, har äktenskapet specifika egenvärden som inte går att finna hos de lägre livsformerna.⁹⁰ Dessa egenvärden som endast tillskrivs människan ligger i att hon har ett unikt, okränkbart personvärde nedlagt i henne som hon, tillsammans med skaparen är kallad att föra vidare.⁹¹ Fortplantningsakten hos människan är en personlig och medveten akt och är genom detta faktum underställd Guds heligaste lagar.⁹² Detta gör att äktenskapet betraktas vara en ouplöslig enhet som anses vara en säker och erkänd relation,⁹³ i vilket samlagsakten innehar en alldeles speciell karaktär av mänsklig fortplantning som inte kan ersättas.⁹⁴ Sker fortplantning utanför denna äktenskapliga kärleksakt uteblir alltså de äktenskapliga värdena, vilka bara kan föras vidare i just en samlagsakt inom äktenskapet. Det är i enlighet med den naturliga lagen att fortplantning sker mellan makar och detta är enligt *Dignitas Personae* något orubbligt som alla människor måste förhålla sig till.⁹⁵ Därför kommer äktenskapet spela en avgörande roll rörande den katolska synen på ART, inte bara utifrån ett specifikt bibelord, men som en specifik biblisk händelse från begynnelsen. Kring detta råder i materialet ingen tvetydighet och finns ingen öppning för parallella diskussioner, utan de auktoritativa texterna är samstämmigt tydliga på den punkten: Gud instiftade äktenskapet mellan man och kvinna i paradiset, med hänvisning till 1 Mos 1:27 respektive 1 Mos 2:24. Det bör också nämnas även om det är känt för många, att äktenskapet

---

⁸⁷ Romersk-katolska Kyrkan. *Katolska Kyrkans Katekes*. (Ångelholm: 2. utg. i enlighet med den latinska utg. 1997, 2. Tr. ed. Catholica, 2010). Artikel 7, 1605.

⁸⁸ Kongregationen för tros läran, *Dignitas Personae*. s. 19.

⁸⁹ Kongregationen för tros läran, *Dignitas Personae*. s. 18.

⁹⁰ Kongregationen för tros läran, *Donum Vitae*. s. 14.

⁹¹ Kongregationen för tros läran, *Donum Vitae*. s. 14-15.

⁹² Kongregationen för tros läran, *Donum Vitae*. s. 15

⁹³ Kongregationen för tros läran, *Donum Vitae*. s. 27-28.

⁹⁴ Kongregationen för tros läran, *Donum Vitae*. s. 32.

⁹⁵ Kongregationen för tros läran, *Donum Vitae*. s. 19.

är ett sakrament, heligt, för katoliker.⁹⁶ I äktenskapet ger makarna sig till varandra som gåvor av kärlek och nåd, en handling som Jesus enligt katolska kyrkan har upphöjt till ett sakrament. Precis som Kristus gav sig själv som gåva till mänskligheten i en oupplöslighet, ger makarna varandra samma gåva då äktenskapet ingås.⁹⁷ Som det står skrivet ovan, anger *Dignitas Personae* den naturliga lagen som inspiration till äktenskapet, varpå även denna häri måste beröras.

Servais Pinckaers återger Tomas av Aquinos förklaring av den naturliga lagen som en av Gud nedlagd instinkt i människan att göra det goda. Den är mer än en plikt eller vilja och attraherar kärlek och orsakar detsamma. Människan har sedan sitt förnuft och sin vilja att ändå välja det som inte är gott eller undvika det goda, men trots det ligger alltid dragningen till det goda kvar där under, för människan att följa.⁹⁸ Den naturliga lagen kan ägnas en avsevärd plats att förklara, men då *Donum Vitae* och *Dignitas Personae* berör den naturliga lagen görs detta i en kontext som åsyftar det naturliga i fortplantningen och människans sexualitet. Om detta skriver Pinckaers att sexualiteten är något som människan delar med djuren, men där människans sexualitet vilar på denna naturliga dragnings till kärlek och det goda, vilket manifesteras i äktenskapet och således inte bara är ett biologiskt fenomen.⁹⁹ Människan dras således genom den naturliga lag Gud har nedlagt i henne till äktenskapet, vari barnalstring har sin naturliga plats mellan makar.¹⁰⁰

3.2.2 Förhållningssätt till liv. När börjar livet och hur får liv bli till?

”Varje mänsklig varelse måste respekteras – som person – från och med den första stunden av dess tillvaro.”¹⁰¹ Så inleds första delens första punkt i *Donum Vitae*. Utifrån detta kan antas att då mänskligt liv blivit till, tilldelas det personstatus och skall respekteras som ett fullvärdigt människoliv. Vidare står att läsa att då man inom katolska kyrkan talar om abort, som förbjuds, skall mänskligt liv skyddas från och med konceptionen.¹⁰² Där sker således ett förtydligande kring när livet börjar och följaktligen är att betraktas som en person från det att konceptionen ägt rum.

---

⁹⁶ Romersk-katolska Kyrkan. *Katolska Kyrkans Katekes*. Artikel 7.

⁹⁷ Stockholms katolska stift, Äktenskapet. <https://www.katolskakyrkan.se/katolska-kyrkan-i-sverige/kyrkans-sju-sakrament/aektenskapet> läst 190401.

⁹⁸ Pinckaers, Servais. *Morality : The Catholic View*. (Indiana: S:t Augustine’s press, 2001). s. 99.

⁹⁹ Pinckaers, *Morality : The Catholic View*. s. 103 – 104.

¹⁰⁰ Pinckaers, *Morality : The Catholic View*. s. 104.

¹⁰¹ Kongregationen för tros läran, *Donum Vitae*. s. 17.

¹⁰² Kongregationen för tros läran, *Donum Vitae*. s. 17.

När så vetenskapen gjort vidare steg i utvecklingen, krävs ytterligare tydlighet kring just när livet tar sin början. Detta görs i både *Donum Vitae* och *Dignitas Personae* i det att vad som menas med konception förtydligas. Det är alltså från det att zygoten bildas, föreningen av könscellerna, som denna mikroskopiska organism tilldelas personstatus och lika stor respekt som man är skyldig varje människa,¹⁰³ eftersom Gud inte gör skillnad på människans liv i sina olika faser eftersom allt liv är skapat till hans avbild och skall ses i ljuset av 1 Mos 1:26.¹⁰⁴

De katolska skrivelserna är därmed mycket tydliga med att då det finns liv, skall detta försvaras oavsett i vilken utvecklingsfas livet befinner sig i, embryonal såväl som en person i livets slutskede och allt som rymts däremellan. Detta kräver emellertid, som Stéphane Bauzon poängterar i sin artikel, hela tiden ytterligare klargöranden vartefter vetenskapen uppnår nya rön.¹⁰⁵ Ett exempel han lyfter är hur inställningen till det stadium könscellerna befinner sig i innan de uppnår stadiet av en zygot bör vara. Då könscellerna förenats tar det cirka 30 timmar fram till att det fullvärdiga stadiet av en zygot uppnåtts. Dessförinnan är könscellerna en fusion som likaväl skulle kunna användas redan där för genetisk testning exempelvis.¹⁰⁶ Detta innebär fördenskull inte att katolska kyrkan skulle tillåta detta, men hans poäng blir därmed att, för varje nytt stadium vetenskapen finner krävs ett ställningstagande från kyrkan angående livets början och dess okränkbara värde.

3.2.3 Förhållningssätt till reproduktiva medicinska tekniker.

Som det ovan nämns utgör äktenskapet en ytterst viktig aspekt då det kommer till synen på ART och då ett barn blir till, sker det i kärleksakten mellan makar. I denna kärleksakt sker ett ömsesidigt inbördes givande,¹⁰⁷ som i sig innehar ett stort värde och inte kan ersättas av något annat. Detta ömsesidiga givande i kärleksakten bekräftar den oupplösliga enheten mellan makarna i vilken det anses som en rättighet för barnet att bli uppfostrat i.¹⁰⁸ Med samlaget kommer också ytterligare ett värde, nämligen det att mannen och kvinnan i den stund samverkar med skaparen, såsom en del i hans verk.¹⁰⁹ Det är alltså inte bara en akt där människorna samverkar, utan där människorna är skaparens medskapare varje gång. Det finns således två

---

¹⁰³ Kongregationen för tros läran, *Donum Vitae*. s. 18.

¹⁰⁴ Kongregationen för tros läran, *Dignitas Personae* s. 26.

¹⁰⁵ Bauzon, "Catholic Reflections for an Updated Donum Vitae Instruction : A New Catholic Challenge in a Post-Christian Europe." s. 48.

¹⁰⁶ Bauzon, "Catholic Reflections for an Updated Donum Vitae Instruction : A New Catholic Challenge in a Post-Christian Europe." s. 48.

¹⁰⁷ Kongregationen för tros läran, *Donum Vitae*. s. 32.

¹⁰⁸ Kongregationen för tros läran, *Donum Vitae*. s. 27.

¹⁰⁹ Kongregationen för tros läran, *Donum Vitae*. s. 27.

värden i samlagsakten mellan makar: det enande, utgivande i kärleken mellan mannen och kvinnan och det fortplantande. Dessa två kan inte skiljas åt.

”Enligt kyrkans tradition och lära får således partnerskapets unitiva element och föräldraskapets prokreativa element inte skiljas åt. Det unitiva elementet avser makarnas förening (love-making), medan det prokreativa elementet syftar till fortplantningen (life-giving). Det prokreativa elementet hör alltid hemma i det unitiva elementet. Närmare bestämt måste det prokreativa elementet förbli förankrat i det unitiva elementets biologiska bas. Ur barnets synpunkt betyder det att föräldrarnas önskemål att få barn alltid skall underordnas barnets rätt till livets början i ett naturligt befruktningförlopp.”¹¹⁰

Att ersätta den äktenskapliga akten med en teknisk procedur är således att beröva barnet alla dessa värden som det har rätt till genom äktenskapets frambringande av barn.¹¹¹ När en tredje part, en läkare, adderas till fortplantningsprocessen sker ett brott i den ursprungliga akten. Det skulle vara omoraliskt att sätta ett tekniskt ingrepp på den plats där äktenskaplig konception skulle ha ägt rum och anses därför som otillåtet.¹¹² Att barnet skulle avlas fram genom biologisk teknik skulle också göra barnet ett objekt för vetenskapen snarare än en frukt av dessa ovan nämnda värden som äktenskapet ger vidare i kärleksakten.¹¹³

Emedan tredje part är förbjuden vid själva befruktningstillfället, kan de tekniker som kan främja fortplantning i sexualakten godtas. *Donum Vitae* är på denna punkt inte tydlig med vad exakt som godtas, men säger att medicinska ingrepp eller tekniska hjälpmedel som i sin tur skulle främja eller underlätta sexualakten kan tillåtas om kärleksakten i sin tur kan ske på ett ”naturligt sätt”.¹¹⁴

4. Jämförande diskussion av analys

4.1. Enhet och pluralitet

Mot bakgrund av ovanstående utläggning kan till en början konstateras att två väsentliga skillnader ses. Vill man veta hur katolska kyrkan ställer sig till dessa av uppsatsen berörda frågor finns relativt tydliga och konkreta svar om man går till *Donum Vitae* som faktiskt skrevs

---

¹¹⁰ Kongregationen för tros läran, *Donum Vitae*. s. 6.

¹¹¹ Kongregationen för tros läran, *Dignitas Personae*. s. 26.

¹¹² Kongregationen för tros läran, *Donum Vitae*. s. 35.

¹¹³ Kongregationen för tros läran, *Donum Vitae*. s. 32.

¹¹⁴ Kongregationen för tros läran, *Donum Vitae*. s. 35 – 36.

med anledning av ART. Hela tiden talar katolska kyrkan kring frågorna som ett vi – ”det här tycker vi”. Jämför man med de judiska svaren på samma frågor ser man snabbt att dessa är dels varierande beroende på i vilken del av judendomen rabbinen som uttalar sig hör hemma, men också att uttalandena kan svänga över tid på ett något snabbare sätt än vad den katolska sidan visar, även om den fördenskull också förändras. Där finns således inte ett lika tydligt ”det här tycker vi” i de judiska uttalandena. Självklart måste vi ta i beaktande att de respektive trosinriktningarna har olika form när det kommer till auktoriteter på området (påven respektive rabbiner) och att de, var och en, bär på gedigna traditioner som skiljer sig åt vad gäller just uttalanden om vad Skriften och traditionen säger. Nu består också det katolska materialet för uppsatsen till stor del av uttalanden från instanser direkt under påven. Det lämnar vidare utrymme att undersöka exempelvis enskilda katolska teologers syn på frågan om ART eller för den delen, praktiserande katoliker.

4.2. Bibelord

Då det kommer till bibelord är det tydligt att den röda tråden genom samtliga tre ovanstående diskussionspunkter i analysen är 1 Mos 1:28 för judendomen. För att uppfylla budet att föröka sig får människan ta hjälp och är enligt många rentav *skyldiga* att ta hjälp, bota, vid infertilitet. Det syns att detta är ledordet som i sin tur ställer sig över andra påbud eller förbud såsom att inte masturbera eller ha sexuellt umgänge under menstruationsperioden. Den ortodoxe rabbinen Yuval Cherlow menar även att en kvinna som inte blivit gift innan trettiosju års ålder tillåts ge liv utanför äktenskapet om hon ensam önskar bära barn och föröka sig, men lika tydligt blir det också att det judiska släktskapets bevarande är av stor vikt inom judendomen. Det judiska folket skall bli ett stort talrikt folk och därför är det viktigt att veta barnets härkomst så att släktet kan bevaras. Det mest önskvärda är att veta att båda föräldrarna är av judisk härkomst och inte är släkt. Vid donerande av säd skall därför en icke-judisk donator väljas enligt Cherlows utläggning eftersom barnet då ”garanteras” judisk härkomst baserat på modern. En icke-judisk donator kan inte äventyra att släktled korsas. Det blir således ytterst klart att just förökandet står som ett bud över alla andra och om omständigheterna kräver det, även äktenskapet, men att släktled och judiskhet ändå är av stor betydelse.

Jämföres detta med det katolska förhållningssättet till bibeltexterna, innehar 1 Mos 1:28 inte samma tydliga ställning. Förökandet är fördenskull inte på något vis en bisak, men det som istället ges plats och stor vikt är äktenskapet; mannen och kvinnan i paradiset (1 Mos 2:24). Det är endast inom äktenskapet som fortplantningen har sin plats och i själva förenandet av makar

finns äktenskapliga värden, det ömsesidiga givandet till varandra i kärlek men också att de verkar tillsammans med Skaparen i just den stunden. Detta är så viktigt, att det därför kan jämföras den katolska synen på enheten i äktenskapet med den judiska synen på första budet som ges till människorna för att förstå tyngdpunkterna hos de båda trosinriktningarna.

4.3. Livets tillblivelse

Utifrån de dokument som är aktuella för uppsatsen uttrycker sig katolska kyrkan bestämt när det kommer till ART. Deras ståndpunkt är att all form av teknik som ersätter det traditionella samlaget är otillåten. Argumenten för detta går åter tillbaka till värdet av äktenskapets innehåll, samt barnets rätt att frambringas ur dessa. Endast ur detta skall liv uppstå och varje liv är från zygot-stadium att betrakta som okränkbart med status av en person. Där lämnas i *Donum Vitae* föga plats för diskussion rörande när livet börjar och därmed blir utläggningen om när liv blir till respektive medicinska tekniker relativt kort och koncis. I jämförelse blir den judiska utläggningen kring både livets början och vilka tekniker som bör tillämpas omfattande med plats för flera infallsvinklar. Tolkningstraditionen som Hedner-Zetterholm skriver om blir i detta fall väldigt talande. Livet betraktas börja både fyrtio dagar efter befruktning och då barnet tar sitt första andetag utanför livmodern, beroende på hur man förhåller sig till halakhiska utläggningar och judisk tradition. På samma sätt kan man förhålla sig olika till den spillda säden, beroende på hur man ställer sig till de olika förbuden och påbudet. Att spilla så lite säd som möjligt är viktigt för den ortodoxe juden medan en jude från en mer liberal inriktning anser att säden aldrig kan betraktas som spilld om den har som syfte att frambringa ett barn. Dock delar de båda judisktroende ändå ståndpunkten att ART skall användas då det behövs, för att uppfylla guds bud att föröka sig.

4.4. Lägga jorden under sig

Något som tas upp både inom judendom och katolicism rörande ART är hur människan skall tolka och förhålla sig till att hon i skapelseberättelsen, närmare bestämt 1 Mos 1:28, ges i uppgift att härska över jorden och lägga den under sig. Detta stället, som kan ses i analysen, är bärande för båda sidor i just argumentationen om huruvida ART får användas eller ej. I den judiska utläggningen förstås denna uppmaningen som att människan får en uppgift att kontrollera naturen, vilket hon i allra högsta grad gör när hon med hjälp av medicinsk teknik kontrollerar mänsklig befruktning. Således uppfyller hon det som hon blivit ålagd att göra ur två aspekter; hon kontrollerar skapelsen och är samtidigt fruktsam och förökar sig. Den katolska tolkningen

av samma ställe argumenterar emellertid för att forskning och vetenskapliga upptäckter är i enhet med att härska över jorden och lägga den under sig, men endast när det är i ett främjande syfte för alla. ART är inte i ett främjande syfte för alla och den det inte främjar ur katolsk vinkel är barnet. Således skulle ART i detta fall snarare vara ett missbruk av den uppmaning människan får i 1 Mos 1:28, samt att det skulle gå emot den i människan nedlagda naturliga lagen som i sin tur innebär äktenskap. Alltså visar analysen att beroende på hur samma bibelställe tolkas kan två helt olika förhållningssätt legitimeras.

4.5. Bevarande

Vidare kan ses att de två trostraditionerna också kretsar kring att *bevara*, även om det är olika saker de åsyftar. Då det kommer till ART och tro, är det viktigt inom judendomen att bevara det judiska. Då ett barn alstras är det till glädje för det judiska folket, som då blir större! Emellertid, vore inte detta barn av judisk härkomst skulle ju inte det judiska folket bli än mer talrikt, varpå det judiska arvet är av vikt. Används ART oaktsamt kan det alltså äventyra den för judar viktiga betoningen av judisk härkomst. Inom den katolska tron är det däremot äktenskapet som skall bevaras, eller i synnerhet dess värden. Om en tredje part medverkar vid befruktning, bevaras inte äktenskapets värden, varpå ART även här hotar att förstöra ett för katolicismen grundläggande värde. Således kan man se ett teologiskt resonemang på båda sidor som värnar och bevarar en för tron viktig aspekt, men där ART blir antingen en möjlighet eller ett hinder.

4.6. Inre spänningar

I de båda respektive trosinriktningarna kan, vid en nära läsning, skönjas en inre spänning mellan de bärande idéerna och argumentationen kring dem. Då menas inte en spänning *mellan* judendomens och katolicismens bärande idéer, utan en spänning som finns *inom* det egna trosfältet. Låt mig belysa dessa:

Som jag skrev ovan är ett av argumenten för den katolska ståndpunkten att inte idka ART att barnet innehar en rättighet att bli satt till världen genom äktenskapet. Att uttrycka att barnets rättighet ligger i att barnet har rätt till livet med en början i ett naturligt befruktningsförlopp blir för mig aningen diffus eftersom det inte anges riktigt vad detta förlopp skall innehålla. Visst kan man härleda till det kärleksfulla enandet och ömsesidiga utgivandet mellan makarna, men vad menas med detta egentligen? Är det inte aningen individuellt, för att inte säga godtyckligt, vad som kan rymmas i begreppet ”kärlek mellan makar”? Ligger inte rättigheten snarare i att

då barnet väl är kommet omges av kärlek och respekt i en kärleksfull relation mellan föräldrarna? Att själva samlaget innehåft dessa värden enkom på grund av att det genomförts inom äktenskapet kan anses vara en förhoppning som inte går att säkra. Ett samlag kan genomföras mellan makar under hot och våld, i en olöst konflikt eller utan bådads samtycke vilket aldrig går att bevisa. Om ett sådant samlag skulle generera ett barn, skulle barnet i så fall vara lika ogiltigt som vore det framavlat med hjälp av ART, eller spelar omständigheterna kring samlaget inom äktenskapet inte in? Här sker således en *inre spänning* mellan en uttalad rättighet för barnet att framavlas i ett (heterosexuellt) kärleksfullt enande och vad som händer om kärleksfullheten inte finns. En fråga som väcks är således hur denna barnets rättighet säkras. Att hastigheten på mannens spermier skulle betyda att denna kärleksfulla enhet inte uppstod vid samlag mellan makarna även om befruktning inte är möjlig, tänker ju varken jag eller den katolska tron eftersom även ofruktsamma äktenskap ändå välsignas inom kyrkan. Att barnet som ett infertilt par skulle kunna få med hjälp av insemination inte skulle kunna få ta del av den kärleken för att en kateter förts in i mammans livmoder av en läkare kan framstå som problematiskt eftersom ett naturligt befruktningsförlopp hypotetiskt sett skulle kunna innebära ett barn sprunget ur en icke-kärleksfull förening av makar. Också i aspekten av att människan enligt den katolska övertygelsen dras till kärleken genom den naturliga lagen (i detta fall kärlek mellan makar och kärleken till ett barn) samt att barnet har rätt till att just uppstå i denna kärlek, kan denna inre spänning ses. Vad jag menar med ovan givna utläggning är att detta utgivande av kärlek mellan makar, denna kärleksfulla enhet som uppstår i samlaget ter sig både diffus och godtycklig eftersom kärleken mellan två makar som söker hjälp hos fertilitetsläkaren hypotetiskt sett skulle kunna inneha den kärleksfulla enhet på ett betydligt mer främjande vis för barnet än det par där barnet förvisso uppstår i ett fullgånget samlag, men som fullbordades genom exempelvis tvång.

Gällande den judiska analysen uppstår en inre spänning mellan den judiska förståelsen av att ha en skyldighet att bota barnlöshet om det går och att på samma gång riskera att genom detta ”botande” försätta kvinnan i sjukdom. Detta belyser Daphna Birenbaum Carmeli när hon tar upp hur optimistiskt ART framställs av läkare i Israel.¹¹⁵ Hon menar att även om man vet att risker finns, är dessa marginaliserade i proportion till den positiva emfasen på att använda sig av ART trots att senare forskning indikerar ett samband mellan cancer och stor mängd hormonintag.¹¹⁶ Mot bakgrund av ovanstående analys kan man således se två bud i den judiska redogörelsen komma i ett slags cirkelrörelse och på så sätt ”ta ut” varandra: Att vara barnlös

---

¹¹⁵ Birenbaum-Carmeli, "The Politics of 'The Natural Family' in Israel: State Policy and Kinship Ideologies." s. 1022.

¹¹⁶ Birenbaum-Carmeli, "The Politics of 'The Natural Family' in Israel: State Policy and Kinship Ideologies." s. 1022.

ses som en sjukdom som en läkare är skyldig att bota. Därefter utsätts kvinnans kropp för upprepade hormonbehandlingar upp till 45 års ålder eller frambärandet av två barn. Av dessa behandlingar indikerar forskningen att hon möjligen kan utveckla cancer. Hon botas alltså från sin barnlöshet, men detta tillstånd riskerar i sin tur att utveckla en sjukdom som behöver botas. Hur ställer man sig till att använda sig av behandlingar som skall bota ett tillstånd men som riskerar att på annat vis göra kvinnan sjuk? De flesta länder som tillåter ART-behandling har av olika anledningar en begränsning vad gäller antal behandlingar. I Sverige får vanligen ges upp till tre behandlingar bekostade av landstinget.¹¹⁷ Anledningarna till att begränsa antalet hormonstimuleringar kan vara flera, men forskningsläget är aningen delat när det kommer till huruvida fertilitetsbehandling ökar cancerrisken eller inte,¹¹⁸ och tills forskningen vet mer på området efterlyser jag en mer problematiserande hållning då det kommer till kvinnans kropp. Kvinnans kropp riskerar i den judiska kontexten att bli ett instrument för att uppfylla det första budet och man bör från alla håll ta i beaktande till vilket pris detta skall uppfyllas.

5. Slutsats

De argument som framkommit i analysen rörande ART och judisk respektive katolsk tro visar att samband finns inom båda inriktningarna till skapelseberättelsen, men att argumenten tar sig olika uttryck. Uppsatsen redogör för att det både inom judisk och katolsk tro finns ett direkt samband mellan synen på ART och skapelseberättelsen. För den judiska tron är uppmaningen att vara fruktsamma och föröka sig i 1 Mos 1:28 ett bud som står över andra när det kommer till att ta ställning i ART-frågan. Detta kan ses när det blir tillåtet att överträda andra förbud såsom masturbation eller att framavla barn under menstruationsperioden till fördel för fertilitetsbehandling. Det framgår även att civil och religiös lag i Israel samverkar med hänsyn till budet, samt att oavsett judisk falang är rabbiner övergripande samstämmiga i sin positiva inställning till ART. Sambandet mellan skapelseberättelsen och synen på ART inom den katolska tron har inte samma emfas på budet att föröka sig även om det vidrörs och inte är oviktigt på något vis, men uppsatsen visar att betoningen snarare ligger på mannens och kvinnans förening. Föreningen som sker i skapelseberättelsen (1 Mos 2:24) står i katolsk tro för det av Gud instiftade äktenskapet, vilket är den enda platsen avsedd för fortplantning. Det blir

---

¹¹⁷ Vårdguiden. IVF, provrörsbefruktning. <https://www.1177.se/Vastra-Gotaland/Fakta-och-rad/Behandlingar/IVF-provrorsbefruktning/> hämtad 190325.

¹¹⁸ Birenbaum-Carmeli, "The Politics of 'The Natural Family' in Israel: State Policy and Kinship Ideologies.". s. 1022.

sålendes två klart lysande ledstjärnor hämtade ur samma berättelse; att vara fruktsamma och föröka sig för den judiska tron samt att bevara äktenskapets värden för den katolska.

De teologiska argument som framhålls för att underbygga respektive syn på ART och de ståndpunkter som tas är för den katolska tron även sammankopplade med den naturliga lagen. Den naturliga lagen genererar i sig att människan dras till kärleken och det goda, där äktenskapet ses som den naturliga platsen för livgivande kärlek. Makarnas kärlek till varandra är en gåva likt den gåva som Jesus är för människan. I den utgivande, enande kärleken skall barn bli till, utan yttre påverkan eller ingripande. Därför kan inte katolska kyrkan ställa sig positivt till ART. Belyser vi de teologiska argument som framhåller den judiska positiva inställningen till ART, möter vi istället argument som menar att människan har som uppgift att kontrollera skapelsen, vilket hon gör när hon erövrar ny kunskap inom tekniken. För den judiska sidan sammankopplas ”att härska” över skapelsen att ta kontroll över det som människan med sitt intellekt förmår och därför uppfyller hon både det och fortplantning då hon använder sig av ART. Däremot skall det judiska bevaras, så att barnet som föds är judiskt, vilket uppsatsen visar att man kan kontrollera på olika sätt. Dels genom en så kallad *mashgikhot* då båda föräldrarna är kända eller med användandet av en icke-judisk donator om modern skaffar barn på egen hand. Med hänvisning till Rakels barnlöshet förstås barnlöshet inom judendomen som ett sjukdomstillstånd vilket läkaren kan kontrollera, bota.

Uppsatsen redogör för att liv får bli till på det vis som är befogat, ur en judisk synvinkel. Det vill säga att den teknik som erfordras är tillåten, med syfte att uppnå graviditet. Den katolska responsen där blir emellertid att liv får bli till inom äktenskapet, genom makarnas kärleksakt. Finns teknisk hjälp för att främja liv inom den akten förbjuds det inte, men något ersättande ingrepp får inte förekomma. Livet i sig tar sin början vid konceptionen, sett ur katolsk synvinkel men kan ur judisk betraktas börja då det går att se med blotta ögat eller då barnet tar sitt första andetag utanför livmodern. Där finns inget allmänt fastslaget inom judiskt tänkande.

Sammantaget kan konstateras att judendomen ställer sig positiv till ART, baserat på ovanstående teologiska och bibelhermeneutiska analys där att vara fruktsamma och föröka sig blir det slutgiltigt avgörande. Katolicismen tar däremot ett officiellt avstånd och förbjuder ART eftersom ett sådant ingrepp skulle ta den plats som äktenskapet är ämnat att ensamt ombesörja, vilket i deras fall blir avgörande för inställningen. Det finns alltså två ledstjärnor inom vardera trosinriktning som till syvende och sist står över all annan argumentation.

6. Avslutande reflektioner samt uppslag för framtida forskning

Idén till denna uppsats kom då jag läste Tidningen Vi:s reportage från maj 2018 om Israels ART-politik.¹¹⁹ I den kopplades tro och artificiell reproduktionsteknik samman på ett sätt som för mig kändes både relevant och intressant och väckte frågor i mig om ART och den evangelisk-lutherska kristendom jag själv bekänner mig till. Fanns det ett uppslag till uppsats att undersöka ”vår” syn på ART, bibel och teologi? Efter ett tags efterforskningar stod det klart för mig att den judiska respektive katolska tron var de inriktningar som tagit sig an ämnet ur både en bibelhermeneutisk såväl som teologisk vinkel, varpå min uppsats kom att kretsa kring de båda trosinriktningarna.

Jag är av den uppfattningen att teknik, vetenskap och tro måste få ta plats och samsas om den platsen. Där finns en mycket intressant teologisk och medicinsk-etisk diskussion som jag uppmuntrar att föra och mötas i. Runtom i världen finns sedan 1978 en mängd barn som kommit till världen med hjälp av medicinteknik och som vi läser i uppsatsen beräknas 10-15% av alla par vara ofrivilligt barnlösa. Hur bemöter vi ur ett tros perspektiv dessa barn? Hur bemöter vi deras föräldrar och hur bemöter vi dem som önskar men inte kan bli föräldrar? I och med att tekniken finns, har en möjlighet för nya familjekonstellationer öppnats. Barn som förr hade en okänd fader kallades för oäktingar, men nu finns sedan 2016 möjlighet enligt lag för ensamstående kvinnor att skaffa barn med hjälp av ART i Sverige.¹²⁰ Troende har ett ansvar att, liksom katolska kyrkan och rabbinerna inom judendomen, ta sig an frågan! Liksom många andra bud och förbud i bibeln kommer en tid då dessa blir aktuella för samtal och diskussion och nu är tid att också ur en svensk kontext ställa oss frågan, mot bakgrund av ART-teknik, *hur* vi hanterar detta faktum. Det skall tilläggas att jag fann ett relativt skralt underlag för att ta mig an ART-frågan ur ett evangelisk-lutherskt (svenskyrkligt om man så vill) perspektiv, likaså ett evangeliskt. Varför så? Är detta för att det anses vara en icke-fråga, eller mörkar par i dessa kretsar det faktum att de genomgått en provrörsbefruktning och i så fall varför?

Mot bakgrund av denna uppsats kan ändå sägas att för den som vill ta sig an livets tillblivande ur en teologisk och bibelhermeneutisk vinkel, för att sedan föra en diskussion om detta med dagens ART-vetenskap som horisont, finns det ett relativt utforskat landskap. Jag ser med glädje fram emot en öppenhet i frågan som flera troende och teologer vill ta tag i.

---

¹¹⁹ Se Tidningen Vi från maj 2018 med start sida 36.

¹²⁰ Sveriges Riksdag. Beslut angående ensamstående kvinnors rätt att skaffa barn. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/betankande/assisterad-befruktning-for-ensamstaende-kvinnor_H301SoU3 läst 190409.

Vid läsning av materialet framkommer att en tredje part inte får medverka vid befruktningstillfället i enlighet med den katolska synen på fortplantning. Frågan uppkommer då hur den katolska trosläran ställer sig till heminsemination, den inseminationsform där makarna själva utan hjälp från tredje part, genomför inseminationen. Att barnet skall bli till i det heterosexuella samlaget mellan gifta makar är tydligt. Vad som också framgår är att underlättande tekniker för denna akt inte förbjuds. Vore det möjligt för katolska par, som exempelvis har en spermiekvalité som gör att spermier simmar för långsamt och behöver hjälp i passagen från slida till äggledare, att assistera sig själva inom ramen för kärleksakten? Här efterfrågas ännu mer tydlighet för vad som är tillåtet och inte, eftersom direktiven lämnar luckor som i sin tur öppnar upp för frågor, möjligheter om man så vill. Jag efterfrågar även ett förtydligande av ”den äktenskapliga kärleksakten” där jag anser att det finns risk för godtyckligheten att ta plats gällande vad som menas med en äktenskaplig kärleksakt mellan makar.

En annan aspekt rörande katolsk tro och ART skulle vara att ge sig ut på fältet och se hur och om ART tillämpas av katolska troende i praktiken. Hur ser den katolska representationen ut på fertilitetskliniker? Skiljer det sig från land till land eller följs de officiella ståndpunkterna av gemene barnlös katolik, så att representationen uteblir? Med en sådan kartläggning skulle även ett resonemang från dessa eventuella katolska infertila par vara av stort intresse.

Jag efterlyser också, även om den förekommer, en mer kritisk blick på vad som sker med kvinnors kroppar vid ART-behandling i det judiska förhållningssättet till förökande.

Källförteckning

Böcker

Bibelkommissionen, *Bibel 2000*. Stockholm: Verbum, 1999.

Broyde, Michael J. och Ausubel, Michael. (red.), *Marriage, sex, and family in Judaism*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2005.

Grenholm, Carl-Henric. *Metoder För Teologer : EnHandledning För Religionsvetenskapligt Studium*. Lund: Studentlitt., 1981.

Hedner Zetterholm, Karin. *Inte I Himlen! : Text, Tradition Och Tillämpning I Judisk Tradition*. Stockholm: Arcus förlag, 2008.

Johannes Paulus, *Evangelium Vitae : Johannes Paulus II:s Rundskrivelse till Biskoparna, Prästerna, Diakonerna, Ordensmedlemmarna Och Lekmännen Jämte Alla Människor Av God Vilja, Om Människolivets Okränkbara Värde*. Övers. Ann Engstrand-Silow, Per Högberg. Stockholm: Respekts Skriftserie, 6. Veritas, Respekt, 2010.

Kongregationen för trosläran, *Dignitas Personae : Instruktion om vissa bioetiska frågor*. Övers. Medebys Translation och D'Arcy, H. Stockholm: Respekt och Veritas förlag, 2008.

Kongregationen för trosläran, *Donum Vitae : Instruktion Om Respekten För Det Mänskliga Livet Från Dess Allra Första Början Och Om Den Mänskliga Fortplantningens Världighet*. Övers. Ekström, Per Paul. Stockholm: Respekts Skriftserie, 2, Respekt I Samarbete Med Veritas, 2004.

Pius XI, *Casti Connubii – Om det kristna äktenskapet*. Övers. Göran Fält. Stockholm: Katolska Utskottet för Äktenskap och Familj, 2016.

Romersk-katolska Kyrkan. *Katolska Kyrkans Katekes*. Ängelholm: 2. utg. i enlighet med den latinska utg. 1997, 2. Tr. ed. Catholica, 2010.

Rosner, Fred and Bleich, J. David. *Jewish bioethics*. Hoboken: KTAV Publ. House, 2000.

Samuels, Benjamin J. How Advances in Science Change Jewish Law and Ethics: Assisted Reproductive Technologies and the Redefinition of Parenthood. M.A., B.A., avhandling, Boston University, 2017.

Stenmark, Mikael, Karin Johannesson, Francis Jonbäck, och Ulf Zackariasson. *Filosofiska Metoder I Praktiken*. Uppsala: Studies in Philosophy of Religion ; 5. 2018.

Artiklar

Bauzon, Stéphane. "Catholic Reflections for an Updated Donum Vitae Instruction : A New Catholic Challenge in a Post-Christian Europe." *Christian Bioethics* 14, no. 1 (2008): 42–57.

Birenbaum-Carmeli, Daphna. "The Politics of 'The Natural Family' in Israel: State Policy and Kinship Ideologies." *Social Science & Medicine* 69, no. 7 (2009): 1018–1024.

Birenbaum-Carmeli, Daphna, Yoram S Carmeli, and Rina Cohen. "Our First "IVF Baby": Israel and Canada's Press Coverage of Procreative Technology." *International Journal of Sociology and Social Policy* 20, no. 7 (2000): 1–38.

Hedner Zetterholm, Karin. "Kontinuitet Och Förändring i Judendomen: Den Muntliga Torahs Roll." *Svensk Exegetisk Årsbok* 71. (2006): 209–30.

Hirsh, Anthony V. "Infertility in Jewish Couples, Biblical and Rabbinic Law." *Human Fertility* 1, no. 1 (1998): 14–19.

MA Kamel, Remah. "Assisted Reproductive Technology after the Birth of Louise Brown." *Gynecology & Obstetrics* 03, no. 03 (2013): 96–109. s. 96.

Schenker, Joseph. "The Beginning of Human Life." *Journal of Assisted Reproduction and Genetics* 25, no. 6 (2008): 271–76.

Schenker, Joseph. "Legal Aspects of ART Practice in Israel." *Journal of Assisted Reproduction and Genetics* 20, no. 7 (2003): 250–59.

Sinclair, Daniel B. "Assisted Reproduction in Jewish Law." *The Fordham Urban Law Journal* 30, no. 1 (2002): 71–106.

Sperling, Daniel. "Commanding the “Be Fruitful and Multiply” Directive: Reproductive Ethics, Law, and Policy in Israel." *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics* 19, no. 3 (2010): 363–71.

Wahrman, Miryam. "Fruit of the Womb: Artificial Reproductive Technologies & Jewish Law." *The Journal of Gender, Race, and Justice* 9, no. 1 (2005): 109–36.

Westreich, Avishalom. "Assisted Reproduction in Israel: Law, Religion and Culture." *Brill Research Perspectives in Family Law in a Global Society* 1, no. 2 (2016): 1-61.

Onlineresurser

E-böcker:

Steinbock, Bonnie. "Assisted Reproductive Technology." In *Life Before Birth*, Chapter 005. Oxford University Press, 2011. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780195341621.001.0001

Martin, Elizabeth. *Concise Medical Dictionary*, Oxford University Press,, 2015.

<http://www.oxfordreference.com.ezproxy.ub.gu.se/view/10.1093/acref/9780199687817.001.001/acref-9780199687817-e-1143>.

Pdf:

Cherlow, Yuval. *Single Women Who Want to Have a Baby*. Pdf. Institute for Jewish Ideas and Ideals. 2010. <https://www.jewishideas.org/node/409/pdf>.

Webbsidor:

Carl von Linnékliniken, IVF. <http://www.linne.se/ivf/>

The Israeli Government website. The Rabbinical Courts. Senast uppdaterad 181220.
https://www.gov.il/en/Departments/the_rabbinical_courts.

Karolinska Institutet. Fakta om ofrivillig barnlöshet. <https://ki.se/forskning/fakta-om-ofrivillig-barnloshet>

Pontifical Academy for Life <http://www.academyforlife.va/content/pav/en/the-academics/ordinary.html>

Respekt. Katolsk rörelse för livet. Påvliga livsakademin får utökade uppgifter.
<https://respektlivet.nu/nyhetsarkiv/nyheter/2016/pavliga-livsakademin-far-utokade-uppgifter>

Socialstyrelsen. Assisterad befruktning.
<https://www.socialstyrelsen.se/barnochfamilj/kvinnorshalsaochgraviditet/assisteradbefruktning>

Stockholms katolska stift. Äktenskapet. <https://www.katolskakyrkan.se/katolska-kyrkan-i-sverige/kyrkans-sju-sakrament/aektenskapet>

Sveriges Riksdag. Beslut angående ensamstående kvinnors rätt att skaffa barn.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/betankande/assisterad-befruktning-for-ensamstaende-kvinnor_H301SoU3

University of Rome Tor Vergata. Facolta di Economia.
<https://economia.uniroma2.it/faculty/93/bauzon-stephane>

Vatikanen. Congregation for the Doctrine of the Faith. History and Organization.
http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/storia/documents/rc_con_cfaith_storia_20150319_promuovere-custodire-fede_en.html#ORIGIN_AND_DEVELOPMENT_OF_THE_HOLY_OFFICE

Vårdguiden. IVF, provrörsbefruktning. <https://www.1177.se/Vastra-Gotaland/Fakta-och-rad/Behandlingar/IVF-provrorsbefruktning/>